

26. Юнг К.Г. О понятии архетипа // Юнг К.Г. Структура в процессе индивидуализации. – М.: Наука, 1996. – 267 с.
27. Юнг К.Г. Очерки о современных событиях // Божественный ребенок. – М., 1997. – 400 с.

УДК 81'23

**КОЛЕКЦІОНУВАННЯ, ФІЛОФОНІЯ, МЕЛОМАНІЯ,
АУДІОФІЛІЯ: ПСИХОКОМУНІКАЦІЙНА
СКЛАДОВА «РАДЯНСЬКОЇ МОДЕЛІ»
МАГНІТОФОННОЇ СУБКУЛЬТУРИ
ТА СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ**

Олег Синеокій
(Запоріжжя, Україна)

У статті здійснено аналіз становлення й розвитку загальної моделі філофонії в структурі інститутів соціальної комунікації. Розглянуто психокомунікаційні особливості філофонічної комунікації як системи взаємодії особливого типу у сфері дозвілля. Вивчено причини та умови формування в СРСР магнітофонної субкультури. Обґрунтовано динаміку диско-комунікації в інформаційно-обмежених умовах від часів соціалізму до сучасних високотехнологічних умов.

Ключові слова: *філофонія, меломанія, комунікація, рок-музика, диск, грамплатівка, магнітофон, субкультура.*

В статье проводится анализ становления и развития общей модели филофонии в структуре институтов социальной коммуникации. Рассматриваются психокоммуникационные особенности филофонической коммуникации как системы взаимодействия особого типа

в сфере досуга. Изучены причины и условия формирования в СССР магнитофонной субкультуры. Обосновывается динамика диско-коммуникации в информационно-ограниченных условиях со времен социализма до современных высокотехнологических условий.

Ключевые слова: *филофония, меломания, коммуникация, рок-музыка, диск, грампластинка, магнитофон, субкультура.*

The article analyzes the formation and development of a general model of Rare sound records in the structure of institutions of a social communication. The author considers psychocommunicative features of the filophone communication as a special type of interaction in the field of entertainment. The author studied the causes and conditions of a tape subculture in the USSR. It is observed the dynamics of the disco-communication in limited information conditions from socialism till modern high-tech conditions.

Key words: *Record Collector, Filiphonia, Melomania, Disco Communication, Rock Music, Disc, Gramophone Record, Cassette, Tape Recorder Subculture.*

Постановка проблеми та актуальність дослідження. Важливою складовою інформаційної субкультури потрібно вважати звукову культуру або аудіокультуру, що включає історію звукозапису (диско-рекордингу) як один із напрямків у дослідженні загального процесу звукового відображення дійсності та організації комунікативного обміну музичиною аудіоінформацією. Вивчення філофонічних комунікацій невіддільне від дослідження матеріальних носіїв музичної інформації взагалі. Сучасна наука визнає фонографічний продукт за основний елемент складного системного об'єкта грамзапису, де звукозапис і фонограма є основними елементами

звукозаписувального процесу або системирекордингу. Утім співвідношення понять «філофонія» і «меломанія» до цього часу залишається поза увагою вчених у галузях соціальних комунікацій. За цих підстав **актуальність** теми дослідження диктується недостатньою вивченістю соціоінформаційних механізмів окремих видів дозвілленої взаємодії, одними з яких вистапають філофонія і магнітофонна субкультура. Аналіз наукової літератури з цієї проблеми показав, що переважна більшість дослідників вивчали музикознавчий, соціологічний, культурологічний, філологічний та історичний аспекти рок-культури. У другій половині 1980-х рр. під егідою комсомолу (ЦК ВЛКСМ-НДЦ ВКШ та ін.) проведено чимало великих професійних досліджень музичних розваг молоді.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До початку 1990-х років на матеріалі різних досліджень було підготовлено ряд цікавих публікацій такими авторами, як Г. Зулумян, В. Шульгіна, С. Катаєва, Н. Мейнерт, Т. Голубева, О. Запесоцький, Н. Саркітова, Ю. Божко та деякими іншими. Дослідженням різних видів об'єктів фонограм в різні часи займалися видатні радянські, російські та українські вчені такі, як Ю. Авраменко, О. Боярчук, В. Дозорцев, К. Звегинцева, А. Сергєєв, А. Степанова, А. Фролова, Н. Яркіна та ін. З сучасних дослідників потрібно відзначити Г. Власову, Н. Гончарову, О. Касьянову, Г. Квятковського, Н. Комарову, І. Набока, І. Новікова, І. Салтанович, А. Тугушева, М. Цапко, І. Чижову тощо. Разом із тим, в науковій літературі проблема філофонічної комунікації вивчена недостатньо як в теоретичному, так і в практичному аспекті. До теперішнього часу нам не відомі ґрунтовні комплексні дослідження феномена колекціонування з позицій психології, соціології, історії, культурології, музеєзнавства і права. Також відсутні дослідження даної проблематики з погляду теорії соціальної комунікації. Звідси виникає питання щодо

дослідження причин і умов становлення магнітофонної субкультури й розвитку феномену філофонії в системі соціальних комунікацій в 1970-80-х роках, а також вивченні інформаційно-психологічних особливостей філофонічної взаємодії в умовах соціалістичного суспільства, що і є предметом цієї публікації.

Виклад основного матеріалу. Частина 1. Теорія філофонії. Термін «колекціонування» (лат. *collectio* – збирання) означає систематизоване збирання однорідних предметів. Вважається, що це поняття вперше було введено більше 2000 років тому Цицероном. Таким словом відомий оратор назвав збирання розрізаних предметів в одне ціле. Серед відомих радянських філофоністів називають академіків П. Александрова, А. Тихонова, Б. Понтекорво, Г.Флерова, Б.Гнеденко. Також авторитетними колекціонерами в СРСР були М. Пешков, Ю. Перепьолкін, А. Бельков, Г. Шилов, Б.Володимирський, Ю. Салтанов та ін. [11]. Майже у всіх сферах людської життєдіяльності зустрічаються колекціонери – люди, які захоплені збиранням найрізноманітніших предметів. Від простого збиральництва колекціонування відрізняється вивченням і систематизацією матеріалів [4, с. 14-16]. Таким чином, центральним завданням колекціонування є пошук конкретних предметних цінностей з метою знайдення нової інформації. Колекціонування може виступати як спосіб пізнання навколишнього світу. У ряді досліджень причини виникнення колекцій нерідко обмежуються категоріями індивідуальної психології, яка все пояснює за допомогою таких понять, як «смаки» або «інтереси» [13].

Одним з популярних видів колекціонування у ХХ століття стає філофонія (колекціонування предметів звукозапису). Термін «філофонія» означає колекціонування художніх, документальних та інших звукозаписів (на грамплатівках, магнітній стрічці, компакт-дисках тощо).

Міжнародна федерація аматорів звукозапису була заснована ще на початку 1960-х років і з цих часів можна вважати заснування філофонії як соціально-комунікативного явища. Тих людей, які займаються філофонією, тобто колекціонуванням і систематизацією музичних, вокальних та інших звукозаписів зараховують до *філофоністів*. Філофонія відноситься до певного виду дозвіллевої діяльності (тобто хобі). Більшість зарубіжних вчених пропонують розглядати хобі за п'ятьма категоріями: колекціонування, ремісництво, самодіяльність, спортивні змагання, різні види мистецтва [8]. Слід зауважити, що поняття «філофонія» не є тотожним на перший погляд близькому терміну «меломанія», оскільки перше в більшому ступені діяльність акцентується на пошуку, зберіганні та каталогізації музичних носіїв, проте пріоритетами другого виступають скоріше творчі особливості авторів і виконавців, а також музичних творів ніж особливості носіїв, де власне зафіксована музична інформація. Деякі дослідники відзначають, що на різних етапах історії колекціонування переважають ті чи інші соціокультурні мотивації, але в кожному окремому випадку одна з мотивацій завжди буде визначальною [13]. Колекціонери грамплатівок прагнуть розширити свої уявлення щодо інформаційної сутності музичної аудіоматерії, уважно вивчаючи кожен примірник, де можна відшукати щось нове, особливе і виняткове (*позитивний аспект*). Колекціонера поважають не тільки за його власну колекцію, але й за досконале знання загальної проблематики у вибраній сфері. Деякі колекціонери бажають дійти до фінальної точки щодо формування повної колекції (умовно кажучи – матеріальний фінал), для інших – більш цікавим є власне процес колекціонування, тобто активний пошук. Подолавши азарт збирання, багато з колекціонерів думають уже не стільки про одну знайдену платівку, а про долю всіх подібних колекцій, і зіставляють з іншими фонографічними

раритетами. Якість аудіозвучання для колекціонера служить виключно одним з низки критеріїв схоронності примірника. Таким чином, для такої категорії колекціонерів не існує різниці між формою представлення звуку і звуком. Згідно з твердженнями В. Ільїна, колекціонування несе компенсаторну психологічну функцію (сублімацію) [5, с. 218-239], тобто уявний вихід в цікавий для себе мікросвіт з метою психологічного розвантаження від стресу. Часом колекціонування музичних носіїв може приймати окремі адиктивні форми, найбільш відомими з яких євінілофілія, аудіофілія та деякі подібні психологічні залежності, коли пристрасть переростає в манію, мотив до збирання стає основним і домінуючим (*негативний аспект*). Таким чином, не бажано (навіть загрозово), щоб колекціонування як вид непрофесійної соціокультурної діяльності, переростало з дозвіллевої площини до домінанти поведінки людини. Тобто це хобі, що вимагає помірності. Основним призначенням філофонічних співтовариств є інтелектуальний, духовний розвиток людини, задоволення особистого інтересу (що знаходиться у різних колах сфери музичного звукозапису), самоосвіта і, навіть, творче самовираження.

У вітчизняній традиції, характеристика «меломан» означає пристрастного шанувальника музики або співу і носить, скоріше, позитивне забарвлення. Деякі дослідники стверджують, що в минулому, меломанами називали тих, хто палко і самовіддано, але вельми неглибоко захоплювався музикою [1]. Існує ще один термін, який нерідко ототожнюють з поняттям «меломан». Це – аудіофіл. Утім цю категорію правильніше використовувати виключно для любителів високоякісного аудіозвуку (пріоритети Hi-Fi або High-End техніки, а не музичного змісту або інформаційного наповнення твору).

У приватному колекціонуванні розрізняють демократичне і елітарне спрямування. На першому етапі

колекціонування для філофоніста-початківця пріоритетна кількість предметів (грамплатівок, компакт-дисків тощо) в колекції, а не їх цінність. З часом колекціонування стає вибіркоким, тематичним, каталогізованим, системним. З одного боку, колекціонування виступає полімотивованою діяльністю, в якій знаходить відображення система інтересів колекціонера, а з іншого – у процесі роботи суб'єкта з матеріалами своєї колекції реалізуються різні способи організації своєї дозвіллевої діяльності. Потрібно наголосити, що основні компоненти діяльності колекціонування завжди пов'язані між собою [9, с. 32-38]. Колекціонуючи предмети фонографії людина поступово перетворюється із знавця на майстра, розвивається естетично, комунікативно, творчо, поглиблює свої художні, історичні, наукові знання. Колекціонування притаманне всім верствам населення. Утім на рівень і характер задоволення дозвіллевих потреб, зокрема у філофонічному середовищі, впливає соціальний статус людини. З віком змінюється соціальне становище філофоніста, його освітній рівень, фінансові можливості. Це може відобразитися у тому, що дорослий колекціонер грамплатівок може дозволити собі «коштовні» колекції, а також шукати можливість з придбання рідкісних екземплярів рекордингової продукції.

Колекціонування грамплатівок та інших предметів філофонії передбачає систематичне спілкування з однодумцями, обмін інформацією, думками, досвідом, новинками, наслідками власних досліджень. Тому колекціонування ефективніше розвивається у хобі-групах [12, с. 153]. Отже, хобі-група є специфічним утворенням, що істотно відрізняється від інших соціальних груп: метою своєї діяльності, її характером, своєрідністю міжособистісного спілкування, демократичністю та добровільністю. Основним призначенням філофонічних співтовариств є інтелектуальний, духовний розвиток

людини, задоволення особистого інтересу (що знаходиться у різних колах рекордингової сфери), самоосвіта і, навіть, творче самовираження.

Матеріальний носій є важливим компонентом (складовою) фонограми, оскільки фонограма без нього не може існувати. Форма запису (фіксації) диско-інформації може бути трьох основних видів: оптична (компакт-диски), магнітна (компакт-касети й магнітофонна стрічка) і електромеханічна (грамплатівки). Найбільш прийнятним джерелом відтворення диско-інформації залишається вінілова грамплатівка. Існує досить багато визначень терміну «диск». У нашому випадку під диском пропонуємо розуміти круглий носій музичної звукової інформації, який виготовлений з поліхлорвінілу, що фактично за своїм змістом тотожний поняттю «вінілова платівка» або «грамплатівка». В інших випадках, коли мова буде заходити про оптичні (цифрові) носії музичної інформації використовується інший термін, а саме – «компакт-диск».

Систематизоване зібрання фонограм і звукозаписів у вигляді відображення однойменних альбомів вважається *фонотекою*. Останнім часом фонотекою називають приватні колекції музичного та іншого аудіоматеріалу. Персональні фонотеки являють собою особисті колекції музичних видань, що зберігаються в різних фізичних і цифрових форматах. Дискографія (від «диск», узагальнена назва музичних записів незалежно від носія, і «... графія») – це повний список звукових записів певного виконавця, зазвичай музичних, випущених в різному вигляді в масовий тираж, об'єднаних в єдиний список за ознакою імені, під яким запис поширювалася. До дискографії зазвичай відносять ті звукозапису, які були випущені в тому чи іншому вигляді в масовий тираж на будь-яких носіях інформації. Якщо список містить тільки записи, відібрані по деякому більш вузькому ознакою в межах того ж імені (наприклад,

за ознакою інструментального виконавця, вокаліста, продюсера запису, об'єму тиражу, автора тексту або музики, належності до звукозаписні лейбли, жанру тощо), то він називається обраної дискографією [2]. Найчастіше до цієї категорії потрапляють аудіозаписи, що випущені під певним лейблом.

Важливою особливістю дискографії є її сортування. Зазвичай аудіозаписи сортуються по релізам і датами їх виходу [3]. Можна з упевненістю стверджувати, що саме вивчення дискографії допоможе звести до мінімуму «білі плями» в історії грамзапису. Розглянемо зміст поняття «колекція» як систематизованого зібрання однорідних предметів, що представляють науковий, історичний, художній та подібний інтерес. Під *рок-архівом* пропонуємо розуміти систему зберігання, систематизації та опису документальних матеріалів (зокрема, грамплатівок, магнітофонних і відеозаписів, оптичних носіїв інформації, книг, рукописів, текстів пісень, нот, чернеток, листів, картин, одягу, фотографічних зображень та іншої атрибутики), що відносяться до розвитку поп- і рок-музикита в цілому становленню музичної субкультури в другій половині ХХ століття. Під *диско-архівом у вузькому сенсі* можна розуміти систему зберігання, систематизації та опису виключно грамплатівок, причому усіх музичних жанрів (матеріальна ознака). Проте *диско-архівом у широкому розумінні* уявляє систему зберігання, систематизації та опису документальних матеріалів усіх видів, що стосуються диско як певного музичного напрямку, диско як способу дозвілля (хобі) або та диско як субкультурного засобу (жанрово-діяльнісна ознака). Таким чином, існують підстави філофонію, меломанів та колекціонування віднести до окремих видів диско-комунікації з особливими типологічними характеристиками.

Частина 2. Практика магнітофонної комунікації.

До початку 1970-х років минулого століття стало зрозуміло,

що магнітофон чудово доповнює програвач вінілових дисків, завдяки можливості відтворення записаного матеріалу практично без збитку для його якості та довговічності. Тому у вітчизняних умовах для меломана одного електропрогравача вінілу було недостатньо. Справа в тому, що вініловий диск залишав в душі аудіофіла певну ущербність. Адже кожне програвання улюбленої платівки необоротно погіршувало якість її звучання! Цю проблему вирішував магнітофон. Колекційний диск доцільно було, прокрутивши всього один раз, записати на плівку і дбайливо покласти на полицю. Для перезапису, в кінці-кінців, його просто можна було взяти на мінімальний час. Магнітний запис, що виконаний на якісному обладнанні, практично зберігав усі нюанси звучання вихідного аудіоджерела. При цьому якісну плівку можна було пропустити через механізм протягування стрічки набагато більшу кількість разів. Природно, що і магнітна стрічка підлягає зносу – з плином часу плівка починає «сипатися». Звідси інтенсивність цього процесу залежить від кількості програвань.

У багатьох колекціонерів у СРСР сформувалася навіть якась психологічна особливість: якщо радянські диски просто слухалися з програвача безпосередньо в досить вільному режимі, при якому могли з'являтися подряпини, то платівки із країн соціалістичної співдружності і «третього світу» використовувались значно акуратніше, а до «фірмових» (західних) дисків припускали особливий порядок і ритуал прослуховування. Так, одним з поширених варіантів був запис на магнітну стрічку (касету, частіше – бобіну) для постійного, поточного (щоденного або іншої періодичності) домашнього прослуховування, а сам оригінал вінілової платівки дбайливо зберігався у фонотеці власника (або загальної фонотеці групи товаришів), або відразу після запису обмінювався на інший фірмовий диск. У цьому зв'язку вкрай необхідний був ще один апарат – магнітофон,

наявність якого можливо була навіть пріоритетнішою, оскільки бажані платівки завжди можна було взяти тимчасово у друзів або знайомих. Таким чином, кінець 1970-х років ознаменувався повним розумінням того, яке обладнання повинно входити до набору шанувальника високоякісного звукозапису (меломана-філофоніста). Обов'язковою стала наявність двох джерел сигналу – електропрогравача вінілових дисків і катушкового магнітофона [7, с. 66-67].

У 1978-1979 роках в Радянському Союзі були розроблені й впроваджені у виробництво ряд нових магнітних стрічок для звукозапису (А4409-6Б і А4309-6Б, А4212-3). Слід визнати, що до середини 1980-х років в СРСР випускали цілком пристойні катушкові магнітофони, які рідко виходили з ладу і відзначались хорошим звуком. Магнітофони швидко витіснили з ринку кустарну грамзапис – грамплатівки, записані на використаній рентгеноплівці («музика на ребрах»). Комунікативне значення полягає в тому, що спілкування з катушечним (або бобінним) магнітофоном фактично мало особливий ритуал. Чудовою якістю традиційного бобінного магнітофона була наявність трьох швидкостей та двох доріжок. У період дефіциту магнітофонної плівки ці особливості дозволяли робити записи більш економно. На дев'ятнадцятій швидкості записували музику, що обов'язково вимагає якісного відтворення.

Для якісного запису з платівки на магнітофон потрібно було володіти певними навичками та знати деякі «секрети справжнього звучання». Формат вінілової платівки накладав дуже жорсткі обмеження на записи для того, щоб голка програвача не стрибала по платівці.

У СНД «період розквіту» касетної індустрії припав на середину і другу половину 1990-х років, при цьому основною популярністю користувалися неофіційні («піратські») видання. У Східній Європі піратські записи становили

близько 70% від загального ринку аудіоmuzичної продукції. Причому найбільшого розмаху в цьому регіоні піратство досягло в Польщі, яка стала найбільшим експортером бутлегерів на ринки Чехії, Словаччини, Угорщини та Німеччини. Але, починаючи з другої половини дев'яностих років, магнітофонна касета як джерело збереження записів музичних творів, що не дозволяла довільно переходити від пісні до пісні так, як це можливо з цифровими носіями (і навіть з вініловими платівками), була витіснена компакт-дисками [6, с. 53-55]. Нова хвиля якісних касет припала на 2000-2003 роки. А в цілому у всіх регіонах колишнього СРСР аудіокасети із записом музики випускалися все меншими партіями, одна з останніх записів датована 2006 роком.

Отже, можна констатувати, що з кінця 1960-х рр., а особливо в 1970-80-ті роки магнітофон стає найважливішою частиною недержавної культури і недержавної економіки Радянського Союзу, оскільки завдяки можливості перезапису, поширював не лише те, що випускалося на платівках і звучало по телевізору. Зауважимо, що в середовищі радянських філофоністів сформувався так званий «рок-снобізм», тобто така особлива поведінкова модель, яка найчастіше, яка виявлялася в наступних формах: 1) рок-снобізм у колекціонерів – мовляв, я розбираюся у музиці краще інших і т.п., 2) рок-снобізм у музикантів – з ким, де і на яких умовах грати і т.п. Це були самовдоволені, пихаті люди з претензією на вишукано-витончений музичний смак і, як правило, великими можливостями в «придбанні» музики і, відповідно, формуванні великих фонотек. Слід визнати, що іноді в тій чи іншій мікротусовці доморощених рокерів місцевого розливу думка рок-снобу, що полягає в захопленні якоюсь, на його думку, першокласною фонографічною новинкою, відіграло вирішальну роль у формуванні стереотипів сприйняття. До того ж, це було

важливим фактором щодо встановлення ринкової ціни деяких платівок.

У період на межі 1970-х і 1980-х років завершився своєрідний цикл у розвитку носіїв магнітного запису. Якраз до цього часу в СРСР у середовищі меломанів навіть сформувалася особлива підгрупа магнітофонних «писателів» (російск., від слів «запис» та «записувати» мається на увазі на магнітофонну стрічку) – тобто тих, хто тиражував і поширював магнітоальбоми (як правило, за гроші). Масове поширення рок-музики здійснювалося підпільним копіюванням з платівок, які в приватному порядку привозилися із-за кордону. Музика переписувалася у знайомих магнітофонним способом, і до більшості слухачів доходила далеко не перша магнітна копія. Після багато разового переписування якість отримуваних записів неминуче погіршувалася. Щоб мінімізувати розвиток таких небезпечних для радянської людини трендів, як підпільна комерціалізація звукозапису, в структуру рекордингової діяльності в СРСР ще з кінця 1970-х років (точніше в 1978-1979 рр.) поступово входять і активно працюють студії звукозапису, як державні підприємства побутових послуг. Так, в студії звукозапису можна було офіційно, вибравши з каталогу бажаного рок- або диско-виконавця і заплативши 3 крб. 60 коп., записати фонограму на повну компакт-касету тривалістю 60 хвилин або за 1 крб. 80 коп. – на один її бік.

У період 1983-1985 років дієвою міліцейською антифілофонічною технологією були облави на так звані на мові оригіналу (російською) – «толпы», «тучи» або «балки», де колекціонери обмінювалися платівками та катушками із записами вітчизняної та західної рок-музики. Подібні обміни відбувалися, як правило, в лісосмугах поблизу крупних міст або прямо у відкритому полі. «Місця зустрічей постійно змінювалися, але це нікого не рятувало, – згадує московський магнітофонний «писатель» (на мові оригіналу)

В. Іванов. – Кілька разів нас намагалася оточити міліція з вівчарками. Побачивши жовтосині «газики», меломани кидали платівки на землю і намагалися врятуватися втечею. У мене досі зберігається конверт від фірмового диска, на якому залишився відбиток міліцейського чобота» [10]. Потрібні роз'яснення з приводу терміну «балка», що має суттєве значення в формуванні філофонічної субкультури. У загальному розумінні балка уявляє невелику суху долина з задернованих опуклими схилами. Так ось у другій половині 1970-х років подібні місця в межах обласних центрів вибирали меломани для щонедільних зборів та неформального спілкування на музичні теми з обов'язковою умовою придбання, продажу або обміну фонографічними новинками. Правила комунікації на подібних «балках» навіть на регіональному рівні мали відмінності. Таким чином, єдиного умовного «кодексу продажу та обміну» радянською практикою клубів філофоністів вироблено не було. У цей період стали відомими статті М. Саприкіної «Мочалкин блюз» (газета «Комсомолец Казани», 1983 р.), І. Дубровкіна «Джинн из... магнитофона» («На смену!», Свердловськ, 1985) та деякі інші. Після серії «викривальних» статей в пресі за типом «Увага! Магніфонний рок!» і т.п. багатьма регіональними управліннями культури були випущені так звані «Заборонні списки», в яких налічувалося більше 70 західних і близько 40 радянських рок-гуртів [10]. В якості прикладу щодо реалізації політики, яка була спрямована на боротьбу з розвитком радянського року, існує сенс навести рядки з додатку до листа від 10 січня 1985 року, під грифом «Для службового користування» одного з обкомів комсомолу, де наводиться «перелік зарубіжних гуртів та виконавців, у репертуарі яких містяться ідейно шкідливі твори». У цьому списку особливо були відзначені такі: «Блек Сабат» (насильство, релігійне мракобісся), «Елліс Купер» (насильство, вандалізм), «Назарет» (насильство,

релігійний містицизм, садизм), «Чингіз Хан» (антикомунізм, націоналізм), «Уфо» (насильство), «Пінк Флойд» (1983) (перекручення зовнішньої політики СРСР – «Агресія СРСР в Афганістані», і це через один рядок Роджера Уотерса «Брежнев взяв Афганістан, Бейгін взяв Бейрут!»), «Кісс» (неофашизм, панк, насильство), «Крокус» (насильство, культ сильної особистості), «Стікс» (насильство, вандалізм), «Айрон Мейден» (насильство, релігійне мракобісся), «Джудас Прист» (антикомунізм, расизм), «Ай Сі Ді Сі» (неофашизм, насильство), Донна Саммер (еротизм), Тіна Тернет (секс), «Бан Хейлі» – мабуть малася на увазі група «Van Halen» (антирадянська пропаганда), «Вілідж Піпл» (насильство), «Тен Сі Сі» (неофашизм), «Блонді» (панк, насильство) й деякі інші. Всього для заборони було визначено 38 груп і виконавців. Заборонено було також гурт «Скорпіон» (насильство). Скоріше мабуть мався на увазі західнонімецький SCORPIONS, ніж угорський SKORPIÓ.

Як бачимо, в цьому списку були зібрані майже найкращі представники рок- і поп-музики тих років. Але цей перелік додатково говорить ще і про те, що ідеологи самі теж не гребували слухати справжній рок. Але платівки ставили на комсомольські електрофони, мабуть, не з того боку. А багато хто просто маскувався, а проте отримував задоволення від прослуховування багатьох заборонених музичних творів. Вихід заборонних списків відбувся восени 1984 року, але руйнівний ефект цієї кампанії тривав ще кілька років. Розпал гонінь на магнітофонний «союз письменників» припав на 1985-86 роки.

Московські магнітофонні «письменники» з іногородніми клієнтами, як правило, знайомилися особисто, перевіряючи чи немає серед них «підсадних». Тільки після подібних зустрічей їм починали відсилати плівки. Оскільки метод відправки катушок післяплатою себе швидко застарів (викликавши небезпідставні підозри на пошті),

«аудіописьменники» вирішили ввести в дію абонементну систему. Суть її полягала в наступному. Клієнт купував книгу і відправляв її в столицю цінною бандероллю. У книгу вкладався конверт, в якому знаходилася купюра номіналом в 100 карбованців. Це означало, що клієнт з міста Ікс продовжує «підписку» і автоматично отримує з Москви всі нові записи. Природно, що посилки з котушками відсилалися не з того відділення, на яке приходила цінна бандероль, а зовсім з іншого. Відділення зв'язку досить часто змінювали. Відчуваючи загальну напруженість ситуації, деякі меломани спалювали блокноти з адресами іногородніх магнітофонних *«письменників»*, а їх координати переносились в іншу форму (наприклад, в нотний зошит для сольфеджіо). Був навіть придуманий спеціальний код. Шифровка була нескладною. Замість назв міст в зошит вписувалися номери населених пунктів в атласі СРСР. Цифрові коди міст, номери будинків та квартир позначалися за допомогою нот, а між собою розділялися за допомогою тактів. На жаль, подібна конспірація виправдовувала себе лише частково і *«союз магнітофонних письменників»* змушений був в терміновому порядку піти в глуху оборону. Зокрема, оперативно знищувалися всі докази, спалалися корінці сотень поштових переказів, від сторонніх поглядів ховалися магнітофони і т.п. [10]. Таким чином, основними каналами поширення магнітофонної субкультури в цей час були насамперед тиражування магнітоальбомів та вінілових платівок; концерти, фестивалі, стадіонний рок і, звичайно ж, «піратський» сектор нелегального звукозапису. Так в СРСР відбувалося соціальне оформлення магнітофонної субкультури...

Сьогодні в Україні існує 48 місць офіційних і неофіційних зустрічей колекціонерів (по *одному* в Алчевську, Вінниці, Дніпропетровську, Донецьку, Житомиру, Запоріжжі, Івано-Франківську, Кіровограді, Луганську, Луцьку, Львові, Рівному, Севастополі, Сімферополі, Сумах,

Тернополі, Феодосії, Харкові, Херсоні, Хмельницькому, Черкасах, Чернігові, Чернівцях і Ялті, **чотири** таких місця в Одесі і **двадцять** – у Києві). Частіше за все зустрічі колекціонерів проводяться щосуботи та/або неділі, у двох окремих випадках по вівторках і середах, а в Одесі – виключно в робочі дні. Місця проведення зимових та літніх зустрічей можуть несутєво змінюватись.

Отже, враховуючи складність і суперечливість процесу залучення до культурних стандартів, входження у світ панівної культури (в тому числі інформаційної) та визначальну роль субкультури у цьому процесі, буде цілком обґрунтованим визначення аудіокультури як базової підсистеми цілісної фонографічної системи інформаційної культури, її приватного «звукового» випадку, що відрізняється певною локальністю і у визначеній мірі замкнутістю.

Висновки. 1. Філофонічна взаємодія між людьми породжується й підтримується за допомогою типізації обставин комунікації в цій сфері (правила поведінки). Вироблення і прийняття колективної норми і є результатом типізації змістументальних станів філофоністів та меломанів. Таким чином, меломанія за своїм комунікаційним змістом є особливим видом філофонічної комунікації (соціальна взаємодія колекціонерів), де основним комунікативним засобом виступає колекціонування (як активна дія).

2. Комунікація у філофонічному співтоваристві (придбання, продаж, обмін, перезапис дисків; до цього сьогодні в Інтернет-умовах додалися мережні комунікації філофоністів) є особливим рівнем диско-комунікації. До змісту *філофонічної інформації* (як загального) входять специфічні види та підвиди інформації (як компоненти), які функціонують у філофонічному співтоваристві (від повідомлення щодо знайдення певного раритетного носія музичної інформації до часу й місця зустрічі колекціонерів

наступного разу і т.п.), коли комунікаторами, тобто особами, що перебувають у комунікаційній взаємодії, є різні корпоративні типи колекціонерів-меломанів та автономні суб'єкти-споживачі, які з різних причин індивідуально сприймають інформаційні повідомлення (радіо, телебачення, прослуховування грамплатівок в домашніх умовах, усні повідомлення знайомих, чутки і т.п.). Загальна структура філофоністів умовно поділяється на чотири основні соціально-психологічні типи: «незнайомці» (нижчий рівень), «туристи» (середній рівень), «захоплені» (високий рівень) та «посвячені особи» (найвищий рівень).

3. Філофонія є однією з важливих форм соціокультурної взаємодії на метарівні (організації) і мікрорівні (міжособистісне спілкування). Філофонічна комунікація тяжіє до діалогу різних субкультурних компонентів та у сфері рок-музики частіше за все відбувається між людьми в інформаційно-обмеженому дозвіллевому просторі. Філофонічна комунікація може реалізовуватися за легальних та нелегальних умов, причому в останньому виді пріоритетну роль завжди грають «аудіопіратство» (перша обов'язкова ланка), розповсюдження контрафактної аудіоmuzичної продукції (друга обов'язкова ланка), споживання нелегальної фонографічної продукції (третья обов'язкова ланка) і, нарешті, обмін окремих примірників «піратської» аудіопродукції (четверта факультативна ланка). З приводу останньої ланки відзначають, що різновидом соціальної взаємодії є комунікація, яка являє собою послідовність дискурсів. Сприйняття фонографічної продукції (грамплатівки, магнітофонного запису, компакт-диску тощо) не є кінцевою інстанцією в характеристиці дискурсу. Адже цей продукт з часом можна обміняти, продати, подарувати і тоді його комунікативна дія звернеться на новий об'єкт. Тобто існує можливість циклічності. Але суб'єкт (колекціонер, філофоніст, меломан) може

зупинити таку динаміку, залишивши примірник оригіналу або його копію у себе.

4. Власне явище магнітофонної субкультури є специфічним соціально-комунікативним феноменом, що суттєво відрізняється від інших масовидних явищ у сфері розваг – метою своєї діяльності, її характером, своєрідністю міжособистісного спілкування й добровільністю. В СРСР магнітофонна субкультура отримала розвиток за трьома напрямками – професійному (офіційному), напівпрофесійному (нелегальному) та аматорському (дозвіллевому). У період 1980-х років в СРСР існували студії звукозапису двох призначень: 1) для запису самими музикантами музичних творів переважно своїх або інших авторів, і, частково – для інших допоміжних цілей (наприклад, для запису громадянами фонограм текстів, вітань тощо), фактично здійснюваних в домашніх умовах (*hometapes*); 2) для запису громадянами копій музичних творів офіційних авторів на свої магнітофонні касети або бобіни (так звані «другі» і «треті» копії, оскільки «першої» копією вважалася безпосередній запис з грамплатівки, а з другої половини 1990-х років – з компакт-диска).

5. До початку 1980-х років в СРСР сформувався соціально-інформаційний феномен «магнітофонної (звукозаписувальної) субкультури», якому були притаманні свої психокомунікативні особливості. Структура системи радянських меломанів у цілому складала загальну сферу філофонії в СРСР. Основними елементами цієї структури були індивіди, що займаються колекціонуванням різних атрибутів, так чи інакше пов'язаних з рок-музикою. Об'єднання цих суб'єктів філофонічної взаємодії на основі їхніх статусних ознак у різні групи та підгрупи (прихильники джазу, блюзу, біту, рок-н-ролу, арт-року, панк-року, хеві-металу, «нової хвилі», диско- і поп-музики та багато ін.) призвело до формування у загальному

середовищі радянських меломанів достатньо різножанрової картини, де виник послідовний ланцюг людей, залучених до системи, що опиралася на інтереси колекціонерів. За таких умов починав діяти механізм, який, користуючись терміном із соціальної психології, зазначають як «канал руху повідомлень». Сучасні колекціонери вінілових грамплатівок формують свої колекції з різних джерел (аукціони, антикварні магазини, блошині ринки), але основним залишається сформоване коло філофоністів, що виступає окремим мікросоціумом. Колекціонування грамплатівок та інших артефактів звукозапису служить різним цілям: прагматичній, естетичній, економічній, сакральній, дослідницькій тощо. Потрібно також погодитися з тим, що як раніше, так і зараз навіть в більшій мірі колекціонування є надійним вкладенням грошей [14].

6. У сучасних умовах звукозапис є найважливішим чинником формування електронної культури. В Україні до цього часу відсутня науково розроблена дискографія фонду грамплатівок. Між тим, в деяких зарубіжних країнах грамплатівки вже поряд з книгами збираються бібліотеками та спеціальними архівами, а дискографія визнана однією з допоміжних історичних дисциплін.

Вважаємо **перспективним напрямком** розробку системи ефективної протидії контрафактному рекордингу правовими засобами з одночасним створенням і дієвим запровадженням легальних соціально-комунікаційних засад використання фонографічних архівів у новому глобальному інформаційно-психологічному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булучевский Ю. Краткий музыкальный словарь / Ю. Булучевский, В. Фомин. – М. : Музыка, 2005. – 461 с.
2. Дискография // Википедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/Дискография>.

3. Дискография [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.sunrise-avenue.ru/prodazhnyie-statii/diskografiya-eto-polnaya-kollektsiya-muzyikalnyih-zapisey-opredelenного-ispolni.html>.
4. Израэлит М. О коллекционировании и собирательстве / М. Израэлит // Советский коллекционер. –1971. –№9.– С. 14-16.
5. Ильин В.И. Игра как социальное поведение / В.И. Ильин // Рубеж (альманах социальных исследований). – 1998. – № 12. – С. 218-239.
6. Карнаухов Е. Кассетные магнитофоны / Е. Карнаухов// Радио. – 1995. – №4. – С. 53-55.
7. Катущечный магнитофон «Technics 1506» // Stereo-Video & Multimedia. – 2012. – №2 (февраль). – С. 66-67.
8. Киселева Т.Г. Теория досуга за рубежом : [курс лекций]/ Т.Г. Киселева. – М. : МГИК, 1992. – 163 с.
9. Корепанова И.А. Коллекционирование – феномен культурный и психологический /И.А. Корепанова, Е.А. Журкова // Культурно-историческая психология. –2007. –№4. – С. 32-38
10. Кушнир А. Вкус магнитного хлеба : введение в стандарты советской магнитофонной культуры / А. Кушнир // 100 МАГНИТОАЛЬБОМОВ СОВЕТСКОГО РОКА [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.rockanet.ru/100/8.phtml>.
11. Музыка. Песня. Грампластинка : [Сборник памяти филофониста Валерия Франченко] / Составитель В. Солоненко. – М. : Серебряные нити, 2006. – 239 с.
12. Петрова І.В. Дозвілля в зарубіжних країнах : [підручник]/ І.В. Петрова. – К. : Кондор, 2008. – 408 с.
13. Саверкина И.В. История частного коллекционирования в России: [учеб.пособие] / И.В. Саверкина. – СПб.: СПбГУКИ, 2004. – 208с.

14. Феномен коллекционирования / Т. Шоломова, К. Андриянова (Российский государственный педагогический университет им. А.И. Герцена) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.bestreferat.ru/referat-212984.html>.